

УДК 657:658.14

СУЧАСНИЙ СТАН РОЗВИТКУ КОЛЕДЖІВ В УКРАЇНІ ТА ЇХ ФІНАНСУВАННЯ

Сумбаєва Л.П.

*директор коледжу економіки, права та інформаційних технологій, м. Київ, вул. Табірна, 30-32, 03113, Україна
тел.: (044) 450-14-54, e-mail: ludmilasp@krok.edu.ua
ORCID: 0000-0003-4514-8327, DOI : <https://doi.org/10.31732/2663-2209-2019-53-153-158>*

THE MODERN COLLEGE DEVELOPMENT IN UKRAINE AND THEIR FINANCING

Sumbayeva L.

*director of the college of economics, law and information technology, Kyiv, st. Tabirna, 3032, 03113, Ukraine
tel.: (044) 450-14-54, e-mail: ludmilasp@krok.edu.ua
ORCID: 0000-0003-4514-8327, DOI : <https://doi.org/10.31732/2663-2209-2019-53-153-158>*

Анотація. Системні перетворення в Україні зумовлюють зміну бачення ролі освіти в державній політиці, вимагають уточнення існуючих та встановлення нових пріоритетних напрямів її розвитку, а також механізмів її адаптації до сучасних соціально-економічних умов. Це потребує переосмислення підходів до чинної практики регулювання відповідних процесів у сфері освіти, що передбачає їх адаптацію до динамічних умов розвитку інформаційних технологій та використання кращих зарубіжних практик, а також врахування світових тенденцій розвитку економічних відносин та людських ресурсів. Сучасний етап трансформації системи освіти відзначається глибокою проникністю в соціальну сферу та економічну діяльність, виходом на глобальні ринки праці, послуг, товарів і капіталу. За таких умов результативне реформування системи освіти неможливе за рахунок лише адміністративних методів самої системи освіти. Необхідні консолідовані зусилля владних структур усіх рівнів, працедавців, населення з урахуванням стану економіки та суспільних потреб. В освіті сучасної України відбуваються два ангоністичних процеси: з одного боку, спостерігаємо кризові явища, пов'язані з недостатніми фінансуванням та інвестиціями, погіршенням матеріало-технічної та ресурсної бази; з іншого боку, освіта як цілісний організм здатна до саморозвитку, тому позитивним чинником є нарощування її потенціалу. У цих умовах коледжі постають більш складними організаціями, управління якими вже недостатньо здійснювати традиційними академічними методами і способами. Необхідність реформ в сфері освіти викликають глибокі зміни у місії та структурі освіти. Проте функціонування освіти в умовах ринкових відносин, поширення глобалізаційних та інтеграційних процесів вимагають постійного оновлення методів державного регулювання цієї сферою та ефективнішого використання їх інструментарію. Наявність комплексного дослідження з цієї проблематики надасть можливість узагальнити питання, які є найменш дослідженими; виділити проблеми, що вимагають першочергового розв'язання та сприятиме оптимальному поєднанню ринкових та державних механізмів регулювання вищої освіти. Тому коледжі змушені брати на себе нові зобов'язання та відповідальність, виконувати нову роль в суспільстві та світі.

Ключові слова: освіта, коледж, заклади вищої освіти, держава, фінансування освіти, підготовка фахівців в коледжах України.

Формул: 0, рис.: 0, табл.: 2, бібл.: 8

Annotation. System transformations in Ukraine lead to a change in the vision of the role of education in public policy, require clarification of the existing and the establishment of new priority directions of its development, as well as mechanisms for its adaptation to modern socio-economic conditions. This requires a rethinking of the approaches to the current practice of regulating relevant processes in the field of education, envisaging their adaptation to the dynamic conditions of the development of information technologies and the use of best foreign practices, as well as taking into account the global trends in the development of economic relations and human resources. The present stage of the transformation of the education system is marked by deep permeability in the social sphere and economic activity, entering the global markets for labor, services, goods and capital. Under such conditions, effective reform of the education system is impossible due to only administrative methods of the education system itself. Necessary consolidated efforts of power structures of all levels, employers, the population taking into account the state of the economy and social needs. In the education of modern Ukraine, there are two anxious processes: on the one hand, we are witnessing the crisis phenomena associated with inadequate funding and investment, the deterioration of material and technical resources and resources; on the other hand, education as an integral organism is capable of self-development; therefore, the positive factor is the increase of its potential. In these conditions, colleges appear to be

more complex organizations whose management is not sufficiently carried out by traditional academic methods and methods. The need for education reforms brings about profound changes in the mission and structure of education. However, the functioning of education in the conditions of market relations, the spread of globalization and integration processes require continuous updating of the methods of state regulation of this area and more efficient use of their tools. The availability of a comprehensive study on this issue will provide an opportunity to generalize issues that are least explored; to highlight the problems that require a first-rate solution and to promote the optimal combination of market and state-owned mechanisms for regulation of higher education. Therefore, colleges are forced to assume new responsibilities and responsibilities, and play a new role in society and in the world.

Key words: education, college, institutions of higher education, state, financing of education, training of specialists in colleges of Ukraine.

Formulas: 0, fig.: 0, tabl.: 2, bibl.: 8

Постановка проблеми. Сучасній економіці потрібні висококваліфіковані фахівці, а отже, перед освітою, що є особливим важелем цивілізаційного поступу будь-якого суспільства, постають нові вимоги щодо якості процесу і результату її функціонування. Процеси реформування у вітчизняній освіті пов'язані, насамперед, з потребою вирішення тих численних системних проблем, які накопичились упродовж усього періоду існування незалежної України, коли освітня сфера, з одного боку, активно впроваджувала інновації, а з іншого, за інерцією, зберігала багато ознак та характеристик радянської системи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у формування нових поглядів на способи розв'язання низки питань регулювання розвитку освіти зробили такі науковці зарубіжних країн, як Г. Беккер, Е. Боуен, Е. Денісон, Дж. Кендрік, Я. Мінсер, Т. Шульц та інші. Серед вітчизняних вчених ця проблематика знайшла своє відображення у працях: Л. Антошкіної, Т. Боголіб, А. Бутенко, Н. Губерської, Б. Данилишина, С. Злупка, І. Карзун, І. Кичко, А. Колота, В. Кременя, В. Куценко, Е. Лібанової, Є. Матвіїшина, В. Новікова, Л. Семів, І. Сторонянської, В. Сиченка, О. Сологуб, Л. Янковської та інших.

Формулювання цілей статті. Мета статті полягає у вивченні сучасного стану розвитку коледжів в Україні та джерел її фінансування.

Виклад основного матеріалу дослідження. Галузь освіти формує інтелектуальний капітал країни, забезпечує економіку необхідними кадрами та є підґрунтям для процвітання держави. Належне надання освітніх послуг перебуває під впливом низки факторів,

основним із яких є фінансове забезпечення освітнього закладу. Належне фінансування освіти дає змогу вирішити низку проблем для коледжів, а саме зміцнити та удосконалити мотиваційні механізми праці методично-педагогічного штату; імплементувати в навчальний процес сучасні технології (в тому числі комп'ютерні); оновити матеріально-технічну базу та ін. Обсяги фінансування освіти визначені Законом України «Про освіту», де зазначено, що держава забезпечує бюджетні асигнування на освіту в розмірі, не меншому десяти відсотків національного доходу.

Формування сучасної системи закладів освіти відбувається у специфічних умовах, вплив яких зумовлений тим, що Україна тривалий період часу перебувала під владою різних держав, що не змогло не залишити певний слід у традиціях освіти. Згідно Закону України «Про освіту» рівнями освіти є:

- дошкільна освіта, яка відповідає нульовому рівню Національної рамки кваліфікацій;
- початкова освіта, яка відповідає першому рівню Національної рамки кваліфікацій;
- базова середня освіта, яка відповідає другому рівню Національної рамки кваліфікацій;
- профільна середня освіта, яка відповідає третьому рівню Національної рамки кваліфікацій;
- перший (початковий) рівень професійної (професійно-технічної) освіти, який відповідає другому рівню Національної рамки кваліфікацій;
- другий (базовий) рівень професійної (професійно-технічної) освіти, який

відповідає третьому рівню Національної рамки кваліфікацій;

- третій (вищий) рівень професійної (професійно-технічної) освіти, який відповідає четвертому рівню Національної рамки кваліфікацій; - фахова передвища освіта, яка відповідає п'ятому рівню Національної рамки кваліфікацій;

- початковий рівень (короткий цикл) вищої освіти, який відповідає шостому рівню Національної рамки кваліфікацій;

- перший (бакалаврський) рівень вищої освіти, який відповідає сьомому рівню Національної рамки кваліфікацій; - другий

(магістерський) рівень вищої освіти, який відповідає восьмому рівню Національної рамки кваліфікацій;

- третій (освітньо-науковий / освітньо-творчий) рівень вищої освіти, який відповідає дев'ятому рівню Національної рамки кваліфікацій;

- науковий рівень вищої освіти, який відповідає десятому рівню Національної рамки кваліфікацій [1].

Необхідно проаналізувати динаміку кількості закладів освіти різних рівнів за останні п'ять років (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка кількості закладів освіти різного рівня в Україні за 2014-2018 рр.

Показники	2014	2015	2016	2017	2018
Дошкільні заклади освіти (мережа), тис. од.	16,4	16,7	15,0	14,8	14,9
Дошкільні заклади освіти (чисельність дітей, тис. осіб)	1428	1471	1295	1291	1300
Середні навчальні заклади (мережа), тис. од	19,7	19,2	17,6	17,3	16,8
Середні навчальні заклади (чисельність учнів, тис. осіб)	4222	4204	3757	3783	3846
Професійно-технічні навчальні заклади (мережа), од.	972	968	814	798	787
Професійно-технічні навчальні заклади чисельність учнів, тис. осіб)	423	391	316	304	286
Вищі навчальні заклади (мережа), од	823	803	664	659	657
Вищі навчальні заклади (чисельність студентів, тис. осіб)	2170	2053	1689	1605	1586

Джерело: складено автором на основі [2]

Згідно із законом України «Про освіту» коледж — це «заклад вищої освіти або структурний підрозділ університету, академії чи інституту, що провадить освітню діяльність, пов'язану із здобуттям ступеня бакалавра та/або молодшого бакалавра, проводить прикладні наукові дослідження та/або творчу мистецьку діяльність. Коледж також має право відповідно до ліцензії (ліцензій) забезпечувати здобуття профільної середньої, професійної (професійно-технічної) та/або фахової передвищої освіти».

Однак нині освітню діяльність коледжі провадять відповідно до «освітня діяльність за освітньо-кваліфікаційним рівнем молодшого спеціаліста, що започаткована до набрання чинності цим

Законом, продовжується у межах строку навчання за відповідною програмою з видачею диплома молодшого спеціаліста. Останній прийом на здобуття вищої освіти за освітньо-кваліфікаційним рівнем молодшого спеціаліста проводиться у 2019 році». Отже, саме у цей перехідний період, є нагода проаналізувати реальне та потенційне місце коледжу у системі освіти України. Закцентуємо увагу на тому, що на сьогодні студенти коледжів, крім диплома встановленого зразка про відповідний рівень вищої освіти, отримують і атестат про повну загальну середню освіту, склавши після другого курсу Державну підсумкову атестацію. Навчання у коледжах за освітнім кваліфікаційним рівнем молодший спеціаліст зараз триває 3–4 роки, залежно від спеціальності [3].

На сьогодні в Україні налічується 372 ЗВО I - II рівнів акредитації, з яких 144 установи державної форми власності, 177 закладів – комунальної та 51 – приватної. При цьому кількість приватних технікумів та коледжів в останні роки постійно скорочується. Для бюджетних освітніх закладів скорочення також було властиво до 2016 року, проте в наступні два роки ринок відповідних освітніх послуг поповнився на 4 заклади. Загальна тенденція зменшення кількості ЗВО I-II рівнів акредитації викликана реорганізацією та приєднанням їх до університетів, академій та інститутів. Лідерами за кількістю технікумів, коледжів і училищ є Дніпропетровська (31 заклад) та Харківська (30 закладів) області, а також м.Київ (30 закладів), здебільшого за рахунок ЗВО I-II рівнів акредитації

державної форми власності (17, 17 та 13 установ відповідно). При цьому у Києві найбільше приватних установ (10 одиниць), що готують молодших спеціалістів. Цікаве співвідношення спостерігається між кількістю навчальних закладів та студентів, що в них навчаються.

Так, у Львові у 3 приватних ЗВО I-II рівнів акредитації навчається більше студентів (4885 осіб), ніж у 6 державних закладів відповідного рівня цієї області (3852 особи), та у 10 приватних київських технікумах та коледжах (3888 осіб). Спеціалізуються ці львівські приватні освітні установи на наданні послуг з підготовки молодших спеціалістів та бакалаврів медичної галузі.

Таблиця 2

Динаміка закладів професійної освіти з 2014 по 2018 рр., тис.

Показники	2014	2015	2016	2017	2018
Кількість закладів професійної освіти	814	798	787	756	736
Кількість учнів, слухачів у закладах професійної освіти, тис.	315,6	304,1	285,8	269,4	255,0
Кількість осіб, прийнятих на навчання до закладів професійної (професійно-технічної) освіти, тис.	178,0	176,6	157,9	146,9	136,9
Кількість осіб, випущених із закладів професійної (професійно-технічної) освіти, тис.	182,0	165,0	152,8	141,3	133,5

Джерело: сформовано автором на основі [4]

Беручи до уваги фінансове забезпечення коледжів державної та комунальної власності, що з 2016 року відповідають коду освітнього рівня МСКО 5 (короткий цикл вищої освіти), а до 2016 року – коду МСКО 5В (перший етап вищої освіти), їх фінансове забезпечення у 2015 році на 67% здійснювалося за рахунок державного фінансування, а на 33% – за рахунок коштів домогосподарств відповідно. На основі даних Національних рахунків освіти України за 2010-2015 роки видно, що домогосподарствами забезпечується в середньому 34% витрат на навчання одного студента. Позабюджетні кошти формуються насамперед за рахунок коштів, отриманих як плата за навчання. Таким чином, сьогодні питання фінансування коледжів є актуальним через

обмежене фінансування закладів освіти державним бюджетом. Для забезпечення функціонування коледжу у довгостроковій перспективі необхідно запроваджувати заходи для підвищення ефективності управління фінансовими ресурсами за всіма статтями надходжень установи. Фінансово-економічна діяльність закладів вищої освіти, і коледжу зокрема, є одним із головних напрямів його діяльності. Від фінансування закладу залежить успіх у підготовці фахівців, створення нормальних умов для навчальної і виробничої діяльності, побуту студентів, викладачів і співробітників, підвищення конкурентоспроможності коледжу [5].

Фінансовий стан коледжу – це комплексне поняття, яке є результатом взаємодії всіх елементів системи

фінансових відносин навчального закладу, визначається сукупністю виробничо-господарських факторів і характеризується системою показників, що відображають надходження, наявність, розміщення і використання фінансових ресурсів спеціального і загального фонду. Проведення фінансового аналізу діяльності коледжу бюджетної сфери необхідне для досягнення таких цілей, як:

- максимізація доходів;
- активізація структури капіталу та забезпечення його фінансової діяльності;
- побудова ефективного механізму управління коледжем;
- використання коледжем ринкових механізмів залучення фінансових ресурсів. Аналіз фінансового забезпечення доцільно починати зі структурно-динамічного аналізу доходів і видатків коледжу за загальним і спеціальним фондами.

Аналіз дасть змогу прослідкувати тенденції фінансування та структурні зрушення зазначених показників.

Другим етапом аналізу є визначення трендів зміни показників, що відображають результати діяльності коледжу (доходів, видатків та кількості студентів). Для оцінки ефективності використання фінансових ресурсів коледжу у процесі господарської діяльності доцільно застосовувати відносні показники (коефіцієнти), що дають змогу визначити стан фінансового забезпечення, фінансову стійкість і платоспроможність, стан та забезпеченість основними засобами і запасами, ділову активність і рентабельність коледжу [6].

Для деталізації аналізу фінансового стану та ефективності віддачі від фінансування основних засобів доцільно використовувати коефіцієнтний аналіз за такими групами коефіцієнтів, як:

- аналіз доходів і видатків – характеризує стан фінансування коледжу із відповідних бюджетів та власних надходжень;
- аналіз фінансової стійкості – характеризує ступінь фінансової незалежності коледжу;

– аналіз платоспроможності – характеризує здатність коледжу покрити свої зобов'язання;

– аналіз ділової активності – характеризує ефективність використання наявних ресурсів та власного капіталу, а також взаєморозрахунків із дебіторами і кредиторами;

– аналіз рентабельності – характеризує загальний рівень доходності коледжу;

– аналіз стану основних засобів – характеризує поточний стан та віддачу від основних засобів;

З метою встановлення причинно-наслідкових зв'язків та визначення впливу окремих факторів на основні фінансові показники, доцільно застосовувати факторний аналіз. Детерміновані факторні моделі дозволяють визначити вплив факторів на результативний показник у фактичних одиницях виміру, що характеризує основні причини змін останнього [7].

Вважаємо, що основними принципами, які дадуть змогу вдосконалити фінансове забезпечення вищих навчальних закладів і оптимізувати бюджетні видатки на їх утримання, є:

– перехід від принципу утримання вищих освітніх закладів за рахунок державного бюджету до їх державної підтримки у фактично можливих розмірах;

– розвиток системи державного замовлення на підготовку кадрів;

– вдосконалення та поглиблення автономії освітніх закладів у галузі фінансів;

– розширення самостійності у розпорядженні ресурсами (в тому числі коштами бюджету);

Орієнтація на зазначені принципи дасть змогу активізувати фінансово-господарську діяльність коледжу, активізувати роботу зі зміцнення конкурентних позицій та розширення переліку платних послуг [8].

Аналіз фінансового стану коледжу як за загальним, так і за спеціальним фондами дає можливість визначити слабкі місця у господарській діяльності та сформулювати перспективи подальшого розвитку закладу.

Висновки. Отже, проведене дослідження дозволяє дійти висновку про те, що на сьогодні у коледжах молоді люди мають можливість здобути професійну та практичну підготовку, а також знання, вміння та навички, які є ґрунтовним фундаментом їхньої професійної компетентності, що дозволяє працювати спеціалістом середньої ланки у певній галузі та / або продовжити навчання за вищим ступенем вищої освіти.

Значна кількість практики сприяє набуттю випускниками коледжів практичного досвіду майбутньої професійної діяльності, залучає студентів до квазіпрофесійної діяльності, що сприяє вивищенню якості фахової підготовки. Вагома та ґрунтовна загальнокультурна, професійна підготовка й набутий соціальний досвід дозволяють випускникам коледжів успішно продовжувати навчання на бакалаврських програмах за скороченим терміном за умови, якщо вони обиратимуть напрям підготовки, який відповідає набутій спеціальності. Рівень їхньої професійної компетентності має певну соціальну цінність, відповідає потребам і можливостям сучасного ринку праці, дозволяє нести відповідальність за прийняті рішення у фаховій діяльності та власному житті.

Професійна підготовка випускників коледжів має всі потенційні передумови стати першою успішною сходинкою в професійному та кар'єрному зростанні, фундаментом успішного життя, підґрунтям для особистісного зростання і самореалізації. Вважаємо, що розвиток масової освіти після закінчення загальноосвітньої школи є актуальною умовою розвитку держави і суспільства. Зростання освітнього рівня громадян, з одного боку, є засобом збереження зайнятості, підвищенням доходів, забезпечення належного рівня їхнього життя, протидією безробіттю, а з іншого — локомотивом розвитку економіки країни.

Література:

1. Гончаренко С. У. Освіта. Енциклопедія освіти. Київ : Юрінком-Інтер, 2008. С. 614-616.
2. Каленюк І., Куклін О. Ризик-менеджмент у системі вищої освіти України. *Вісник Київ. нац. ун-ту ім. Т. Шевченка. Економіка*. 2015. Вип. № 170. С. 23–28. DOI: <http://dx.doi.org/10.17721/1728-2667.2015/170-5/4>
3. Луговий В. І. Проблема понятійно-категоріального апарату педагогічної науки. *Педагогічна і психологічна науки в Україні*. 2007. Т. 1. Теорія та історія педагогіки. С. 24–35.
4. Закон України «Про освіту» від 16.07.2019, підстава - 2704-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
5. Статистичний бюлетень «Основні показники діяльності вищих навчальних закладів України» за 2011/2012; 2012/2013; 2013/2014; 2014/2015; 2016/2017; 2017/2018 навч. pp. URL : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
6. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
7. Волкова Н. В. Ефективність використання коштів ВНЗ. *Фінанси України*. 2005. № 5. С. 66-71.
8. Бойко Є.М. Сучасний стан і напрямки реформування системи вищої освіти. *Фінанси України*. 1999. № 9. С. 46-51.

Reference:

1. Goncharenko S. U. Osvita [Education], Yurinkom-Inter, Kyiv, Ukraine.
2. Kaleniuk, I. Kuklin, O. (2015) "Risk management in the system of higher education of Ukraine", *Visnyk Kyiv. nats. un-tu im. T. Shevchenka. Ekonomika*, № 170. pp. 23–28. DOI: <http://dx.doi.org/10.17721/1728-2667.2015/170-5/4>.
3. Lugovyi, V. I. (2007) "The problem of the conceptual-categorical apparatus of pedagogical science", *Pedahohichna i psykholohichna nauky v Ukrayini*, pp. 24–35.
4. The Law of Ukraine "On Education" of 16.07.2019, the basis - 2704-VIII. Available at : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
5. Statistical bulletin "Main indicators of activity of higher educational institutions of Ukraine" for 2011/2012; 2012/2013; 2013/2014; 2014/2015; 2016/2017; 2017/2018 instructor pp. Available at : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
6. Official site of the State Statistics Service of Ukraine. Available at : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
7. Volkova, N. V. (2005) "Efficiency of the use of funds of universities", *Finansy Ukrayiny*. № 5. pp. 66-71.
8. Boyko, Y. M. (1999) "The current state and directions of reforming the system of higher education", *Finansy Ukrayiny*, № 9. pp. 46-51.

Стаття надійшла до редакції 08.06.2019 р.